

فرهنگ هویت جمعی در ارتباطات اجتماعی در تطبیق با روح مشارکت نگاره‌های مرزبان‌نامه و کلیده‌ودمنه

چکیده

از روزگاران گذشته، فرهنگ و ادب، دو واژه‌ قرین بودند که در کنار هم هویت ملی یک جامعه را نشان داده‌اند. کلیده‌ودمنه یکی از آثار فاخر ادبی است که انعکاسی از آموزش‌های ادبی و اخلاقی است. در یک جامعه، رفتارهای شهروندی، نیازمند آموزش پی‌درپی و مستمر مستقیم و غیرمستقیمی است که با پشتوانه علمی و ملی همراه باشد. از آنجاکه زبان و ادبیات فارسی گنجینه‌های عظیم است که در گذر زمان برای نسل امروز به میراث گذاشته شده است و با غنای مضامین اخلاقی تربیتی و فرهنگی در متون و مؤلفه‌های ادب فارسی، نگارنده بر آن است تا با هدف ارتقا و پیشبرد فرهنگ مردمی و شهروندی در جامعه، تأثیر زبان و ادب فارسی را در اجتماع بزرگ و متراکم مترو مورد بررسی و تحلیل قرار دهد. شیوه‌ای که در این پژوهش به کار گرفته شده است تحقیقی است همه‌جانبه و میدانی با ارائه پرسش‌نامه به گروهی از متروسواران که در جامعه آماری تعریف شده‌اند. نتایج حاصل از این پژوهش به خوبی نشان خواهد داد که تبلیغات برگرفته از فرهنگ غنی آثار حکیمان و بزرگان ادب فارسی، چگونه و تا چه اندازه در بالارفتن سطح آگاهی و رشد فرهنگ عمومی جامعه می‌تواند مؤثر باشد. بررسی‌ها نشان می‌دهد این روح مشارکت در آثار ادبی چون کلیده‌ودمنه نیز نقش پررنگی داشته است.

اهداف پژوهش:

۱. بررسی تأثیر زبان و ادبیات فارسی در پیشبرد فرهنگ مردمی مترو.
۲. بررسی روح مشارکت در نگاره‌های کلیده‌ودمنه.

سوالات پژوهش:

۱. تأثیر زبان و ادبیات فارسی در پیشبرد فرهنگ مردمی مترو چگونه می‌باشد؟
۲. روح مشارکت در نگاره‌های نسخه مصور کلیده‌ودمنه چه بازتابی یافته است؟

کلیدواژه‌ها: زبان، زبان و ادب فارسی، فرهنگ، فرهنگ فارسی، مترو.

مقدمه

در طول سالیان گذشته و قرن‌هایی که بر ادبیات فارسی گذشته، مؤلفه‌ها و آثار بسیاری از بزرگان ادب فارسی به یادگار مانده است که هر خواننده‌ای با اندکی تفحص و جست‌وجو درمی‌یابد که در این دریای عظیم، بسیاری از آثار بزرگان ما همراه با دغدغه‌های تعلیمی و حکمی در راستای تعلیم و تربیت جوامع انسانی است. از سویی دیگر، رشد روزافزون جمعیت شهری علی‌رغم ایجاد امکانات رفاهی برای عموم ساکنان شهر همراه با نابسامانی‌هایی نیز بوده است که می‌توان عدم تعادل میان این سرعت رشد با هماهنگی و همگامی فرهنگی و ادبی جامعه‌ای که پیشینه تحول صنعتی را ندارد نام برد. نبود تطبیق فرهنگی و ادبی ناشی از این رشد، نوعی خلأ را ایجاد کرده است که متخصصین و پرچمداران ادب و فرهنگ یک ملت را بر آن می‌دارد تا با تکیه بر پشتوانه غنی ادبی راهکارهایی در جهت بهبود و پیشبرد فرهنگی جامعه خویش در نظر بگیرند. اشاعه فرهنگ به شیوه‌های مختلف و با ابزارهای گوناگون صورت می‌گیرد، جامعه شهری امروزه با پیچیدگی‌هایی که دارد به سرعت رشد کرده و در کنار این امر ابزارها و شیوه‌های شکل‌گیری و انتقال فرهنگی نیز باید همگام با این سرعت پیش رود، از آنجاکه زبان و ادبیات هر ملتی برآیندی از فرهنگ و پیشینه آن است، گنجینه غنی ادب فارسی نیز می‌تواند کارآمدترین وسیله ارتباطی باهدف غنی‌سازی فرهنگی در این زمینه باشد.

فضاهای ایستگاهی به‌عنوان از پرکاربردترین نمونه‌های فضاهای عمومی، در طول شبانه‌روز محیط مناسبی جهت برقراری ارتباطات اجتماعی و رشد مطلوب انسانی است. در این راستا، ایجاد فضاهای مطلوب فرهنگی در کاربست‌هایی متکی بر مؤلفه‌های تعلیمی و تربیتی همراه با پشتوانه‌های صحیح علمی می‌تواند تأثیر به‌سزایی در جهت نیل به مقصود داشته باشد. جامعه ایران همچون سایر جوامع در طول چند دهه اخیر به‌سوی جامعه شهری در حال حرکت بوده و در پی آن دچار تغییرات و تحولات بسیاری شده است؛ اکنون بیش از هفتاد درصد جمعیت ایران در شهرها زندگی می‌کنند و شیوه زندگی شهر و شهری‌شدن سایر جمعیت‌های روستایی و عشایری ایران را نیز تحت‌تأثیر خود قرار داده است. شهری‌شدن جامعه ایران هم‌زمان و همراه تأثیرپذیری از فرایندهای عمومی دیگر؛ از قبیل، رسانه‌ای‌شدن، صنعتی‌شدن، تجاری‌شدن، مصرفی‌شدن، جهانی‌شدن، فراغتی‌شدن، فردگرا شدن و فرایندهای فرهنگی دیگر است. از سوی دیگر، امروزه بسیاری از کلان‌شهرها در روند مهاجرپذیری سیر رو به رشدی را طی کرده‌اند و همین امر در فرهنگ‌پذیری و مقوله فرهنگ تأثیرات عمیقی گذاشته است، این تغییر و تحولات وضعیت، نه‌تنها جامعه شهری ایران را پیچیده‌تر ساخته؛ بلکه آن‌را به مهم‌ترین مسئله کلیت نظام اجتماعی درآورده است. شهری‌شدن جامعه ایران ضمن خلق فرصت‌های تازه و مهم برای توسعه همه‌جانبه با چالش‌های گسترده و عمیق اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و از همه مهم‌تر فرهنگی همراه است، ما اکنون بیش از هر زمان دیگر نیازمند روش‌ها و رویکردهای تازه و کارآمد برای شناخت و مدیریت فرهنگی هستیم، همچنین باید بتوانیم هم‌زمان تجربه‌های مطالعات و فرهنگی در سطح جهانی، ملی و محلی را شناسایی و آن‌ها را ارتقا بخشیم تا به دانش گسترده و عمیق فرهنگی برای توسعه شهری و فرهنگی دست‌یابیم، مجموعه متون کتاب‌های فرهنگ، جامعه‌شناسی، انسان‌شناسی، انسان‌شناسی هنر برای تحقق این هدف بزرگ تهیه و منتشر می‌شوند، همچنین نظریه‌پردازان بسیاری در این زمینه نظریات کارشناسان را ارائه کرده‌اند که می‌تواند در شناخت راهکارهای مطالعات جامعه‌شناسی و فرهنگی راهگشا باشد و در ارتباط با موضوع تحقیق زبان و ادبیات فارسی از مهم‌ترین ابزارهای رشد، گسترش و ارتقای سطح فرهنگی یک جامعه می‌تواند قرار بگیرد، نظر به رویکرد پژوهش حاضر ابتدا به بررسی متون و نظریه‌های ارائه‌شده در بخش جامعه‌شناسی، فرهنگ، جامعه‌شناسی ادبیات، زبان فارسی و سایر کتاب‌ها و متون مرتبط پرداخته می‌شود.

نتیجه‌گیری

جدول شماره ۲ آمارهای توصیفی متغیرهای اصلی تحقیق را نشان می‌دهد. باتوجه به اطلاعات به‌دست آمده در ایان ۱ - است. ایان / ۲ از ۵ و انحراف معیار به ترتیب با ۷۳ / جدول می‌توان گفت متغیر فرهنگ‌سازی دارای میانگین ۹۱ آماره‌ها برای سایر متغیرهای تحقیق نیز در جدول شماره ۲ نشان داده شده است.

جدول ۲. آماره‌های توصیفی متغیرهای اصلی تحقیق

پرسش‌نامه	میانگین	انحراف معیار
فرهنگ‌سازی	۲/۹۱	۷۳/۰
درک خواننده	۸۲۲/	۷۴/۰
توانایی خواننده در دریافت معنا	۰۷/۳	۶۴/۰
درک خواننده از منابع	۲۲/۳	۴۱/۰

تحلیل نتایج تمامی متغیرهای پرسش‌نامه به صورت مجزا در جدول شماره ۳ بیان شده است. باتوجه به نتایج حاصله در ۱ - بزرگ‌تر است، جدول شماره ۳ و باتوجه به اینکه سطح معناداری تمامی متغیرها از H_1 ۱۵ رد و فرض صفر H_0 پذیرفته می‌شود، بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که تمامی ابعاد توزیع مشاهدات از توزیع نرمال پیروی می‌کند.

جدول ۳. آزمون کولموگروف اسمیرنوف

ابعاد	آماره آزمون	سطح معناداری	نتیجه آزمون
فرهنگ‌سازی	۱۲۹۰/	۰۷۳/۰	قبول فرض صفر
درک خواننده	۰۵/۱۰	۰۹۴/۰	قبول فرض صفر
توانایی خواننده در دریافت معنا	۱۷۳۰/	۰۵۱/۰	قبول فرض صفر
درک خواننده از منابع	۰۲/۱۰	۱۱۵/۰	قبول فرض صفر

جدول ۴. آماره توصیفی متغیر فرهنگ‌سازی

فراوانی	میانگین	فراوانی	انحراف معیار	خطای استاندارد میانگین
۸۰	۹۱۰/۲	۷۳۳/۰	۰۷۳/۰	۰۸۲/۰

جدول ۵. نتایج آزمون t برای متغیر فرهنگ‌سازی در مقایسه با میانگین ۳/۵

آماره t	درجه آزادی	معنی‌داری	تفاوت میانگین	فاصله اطمینان ۳۹ درصد	
				کران پایین	کران بالا
-۷/۲۰۷	۷۹	۰/۰۰۰	-۰/۵۹۰	-۰/۷۵۳	-۰/۴۲۷

جدول ۶. آماره توصیفی متغیر درک خواننده

فراوانی	میانگین	انحراف‌معیار	خطای استاندارد میانگین
۸۰	۲/۸۱۸	۰/۷۳۵	۰/۰۸۲

تأثیر پیام‌های فرهنگی، ادبی و اخلاقی مترو در توانایی خواننده در دریافت معنا در حد مطلوب است. برای آزمون این فرضیه که تأثیر پیام‌های فرهنگی، ادبی و اخلاقی مترو در توانایی خواننده در دریافت معنا در حد مطلوب است یا خیر؟ از آزمون t بوده است.

جدول ۷. نتایج آزمون t برای متغیر درک خواننده از منابع در مقایسه با میانگین ۳/۵

آماره t	درجه آزادی	معناداری	تفاوت میانگین	فاصله اطمینان ۹۵ درصد	
				کران پایین	کران بالا
-۸/۳۰۱	۷۹	۰/۰۰۰	-۰/۶۸۳	-۰/۸۴۶	-۰/۵۱۹

جدول ۸. آمار توصیفی متغیر توانایی خواننده در دریافت معنا

فراوانی	فراوانی	انحراف‌معیار	خطای استاندارد میانگین
۸۰	۳/۰۶۶	۰/۶۳۷	۰/۰۷۱

جدول ۹. نتایج آزمون t برای متغیر توانایی خواننده در دریافت معنا در مقایسه با میانگین ۳/۵

آماره t	درجه آزادی	معنی‌داری	تفاوت میانگین	فاصله اطمینان ۹۵ درصد	
				کران پایین	کران بالا
-۶/۱۰۴	۷۹	۰/۰۰۰	-۰/۴۳۵	-۰/۵۷۶	-۰/۲۹۳

تأثیر پیام‌های فرهنگی، ادبی و اخلاقی مترو در درک خواننده از منابع در حد مطلوب است.

برای آزمودن این فرضیه که تأثیر پیام‌های فرهنگی، ادبی و اخلاقی مترو در توانایی خواننده در درک خواننده از منابع حد مطلوب است یا خیر؟ از آزمون t بوده است. جدول ۴ استفاده کرده‌ایم. مقدار میانگین قابل قبول برابر ۵/۱۱ آماره‌های توصیفی متغیر درک خواننده از منابع را به‌طور خلاصه نشان می‌دهد. جدول ۶ نتایج آزمون t - را نشان می‌دهد. با توجه به مقدار آزمون برای مقایسه میانگین متغیر درک خواننده از منابع با مقدار میانگین t ۵ تا $6/151$ نمونه‌ای و معنی‌داری در جدول $(t_{85} = -6/051)$ و $p < 15$ تفاوت معناداری بین دو میانگین توانایی خواننده در دریافت معنا $(3/224)$ و میانگین آزمون $(3/5)$ وجود دارد؛ بنابراین به‌دلیل معنادار بودن اختلاف بین میانگین‌ها $3/5$ و میانگین آزمون $5/$ در دریافت معنا 224 نتیجه می‌گیریم درک خواننده از منابع در حد $5/$ و همچنین کم‌تر بودن میانگین درک خواننده از منابع به میزان 276 مطلوب نبوده است. بنابراین، «تأثیر پیام‌های فرهنگی، ادبی و اخلاقی مترو در درک خواننده از منابع در حد مطلوب است»؛ پس فرضیه چهارم رد می‌کنیم.

جدول ۱۰. آماره توصیفی متغیر درک خواننده از منابع

فراوانی	فراوانی	انحراف معیار	خطای استاندارد میانگین
۸۰	۰۶۶/۳	۰/۶۳۷	۰/۰۷۱

جدول ۱۱. نتایج آزمون t برای متغیر درک خواننده از منابع در مقایسه با میانگین $3/5$

آماره t	درجه آزادی	معنی‌داری	تفاوت میانگین	فاصله اطمینان ۹۵ درصد	
				کران پایین	کران بالا
-۶/۱۵۱	۷۹	۱/۱۱۱	-۰/۲۷۶	۰/۳۶۷	۰-/۱۸۵۰

منابع و مأخذ:

- آبراهامیان، یرواند. (۱۳۱۳). ایران بین دو انقلاب. چاپ سوم، ترجمه کاظم فیروزمند، تهران: نی.
- اشرفی، اکبر. (۱۳۳۱). «هویت فرهنگی در عصر مشروطه». نامه پژوهش، شماره ۲۲ و ۲۳، ص ۳.
- جمال‌زاده، محمدعلی. (۱۳۴۵). خلیات ما ایرانیان. تهران: مجله مسائل ایران.
- جنکینز، ریچارد. (۱۳۳۱). هویت اجتماعی. ترجمه تورج یاراحمدی، تهران: شیراز.
- راوندی، مرتضی. (۱۳۱۱). تاریخ اجتماعی ایران. جلد ششم، چاپ سوم، تهران: نگاه.
- ستاری، جلال. (۱۳۵۴). درباره فرهنگ، تهران: اداره کل نگارش وزارت فرهنگ و هنر.
- طوسی، خواجه نظام‌الملک. (۱۳۱۳). سیاست‌نامه. به کوشش جعفر شعار، تهران: امیرکبیر.
- عسکری خانقاه، اصغر. (۱۳۱۳). انسان‌شناسی عمومی. تهران: سازمان سمت.

کوئن، بروس. (۱۳۳۲). درآمدی به جامعه‌شناسی. ترجمه محسن ثلاثی، تهران: انتشارات فرهنگ معاصر.
کازنو، ژان. (۱۳۳۱). جامعه‌شناسی وسایل ارتباط جمعی. چاپ هفتم، ترجمه باقر ساروخانی، تهران: نشر اطلاعات.
محسنی، منوچهر. (۱۳۳۱). مقدمات جامعه‌شناسی. چاپ هجدهم، تهران: دیدار.
یکتایی، مجید. (۱۳۵۲). تاریخ تمدن و فرهنگ. تهران: گوتنبرگ.

Abou, S. (۱۹۹۵). L'identité culturelle, Beyrouth, Presses de, Université Saint.

Barker, C. (۲۰۰۲). Making Sense of Cultural Studies, London, Sage.

Bairoch P. (۱۹۸۵). De Jericho a Mexico. Villes et economic dans l'histoire, Gallimard.

Bourdieu Pierre. (۱۹۸۰). Le Sens Pratique, Minuit, Paris.

Gill, D. et al. (۲۰۰۲). ABC of Communication Studies, London, Nelson.

Ostrowetski S. (۱۹۸۵). L'Imaginaire batisseur, Klincksieck.

Zemor, P. (۱۹۹۵). La communication publique, Paris, P.U.F.

Zgourides, G.A. (۲۰۰۰). Sociology, Chicago, IDG Book.